

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Красько Ольги Іванівни «Джерела мемуарного характеру другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. з історії Харківського університету», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Дисертаційне дослідження О.І. Красько відзначається високим ступенем актуальності, наукової та суспільної значущості. Навіть з урахуванням вже існуючого доробку фахівців-джерелознавців, проблематика використання мемуарів як джерела з історії вітчизняних університетів є не достатньо розробленою, тож введення до наукового обігу нових відомостей можна лише вітати. Вивчення джерел мемуарного характеру з історії Університету дозволяє скорегувати наявні в науковій та публіцистичній літературі оцінки системи вищої освіти як в останні роки радянського періоду, так і на початку незалежності України.

Об'єкт та предмет дослідження визначено чітко. Формулювання мети дисертаційної роботи зауважень не викликає. О.І. Красько виокремлено дев'ять завдань, розв'язання кожного з яких відображено в окремому підрозділі. Як мета, так і завдання дослідження логічно кореспондуються з елементами новизни та висновками дисертаційної роботи.

Хронологічні межі дисертації цілком обґрунтовані та логічні. Дещо виходячи за визначені межі, автор проводить огляд мемуарних джерел з історії Університету 1920-х – 1930-х рр. (підрозділ 2.1, с.60-72). Проте, таке «порушення» видається нам абсолютно доречним і корисним.

Складові наукової новизни дисертації викладені стисло і зрозуміло. Вони повною мірою відображають ту величезну роботу, яку здійснила О.І. Красько з аналізу вже існуючих і введенню до наукового обігу нових комплексів мемуарних джерел. Оцінюючи здобутки дослідниці варто враховувати і той факт, що вона не лише опрацьовувала певні групи джерел, але й брала безпосередню участь в їх створенні. Це характеризує її як творчу

та відповідальну особистість, а також робить більш вагомими авторські характеристики репрезентативності та інформаційної значущості тих джерел, які стали об'єктом вивчення.

Серед восьми пунктів новизни особливе значення мають ті, що пов'язані із прагненнями автора реконструювати процеси створення джерел мемуарного характеру другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст., дослідити етапи розвитку мемуарної традиції в Харківському університеті, і, найголовніше – визначити репрезентативність сукупності досліджених джерел для вивчення історії Університету в зазначений період. Ретельне опрацювання понад шестиста «меморіальних есе», безпосередня участь автора в організації та проведенні десятків інтерв'ю, створюють всі підстави для безсумнівно високої оцінки ступеня наукової новизни рецензованого дослідження.

Структура роботи послідовно розкриває завдання дослідження, є логічною і продуманою. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, кожен з яких поділяється на три підрозділи, а також висновків, списку джерел і літератури, додатків.

Перший розділ дисертації, як того і вимагає методика наукового дослідження, присвячено історіографічним, джерелознавчим та теоретико-методологічним засадам вивчення обраного комплексу джерел. Вивчення наукових розробок провідних сучасних дослідників дозволило О.І. Красько зробити ґрунтовні висновки щодо існуючих підходів до оцінки джерелознавчого потенціалу мемуарів, їх інформаційних можливостей, місця мемуарів в загальному комплексі писемних джерел, тощо. В параграфі 1.2 автор згадує і ту групу джерел, то створення яких вона долучилася особисто – сукупність усних свідчень вихованців та викладачів Університету, отриманих в ході реалізації проекту «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940-1980-х рр.».

В другому розділі дисертації охарактеризовані мемуари та щоденники другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Варто погодитися із твердженням

автора, яке вона робить у підрозділі 2.1, щодо безперервності університетської мемуарної традиції. Проте, як справедливо зазначає О.І. Красько, переважна більшість мемуарних джерел виникає без організованого сприяння Університету. Не викликає заперечень і періодизація запропонована автором у підрозділі 2.2. Щоправда нижня хронологічна межа четвертого періоду, яка визначена дослідницею 2010 роком, могла би бути більш аргументованою.

Третій розділ дослідження О.І. Красько повністю відведено надзвичайно цікавому джерельному комплексу, що складається з понад тридцяти збірників «меморіальних есе» про викладачів Харківського університету у другій половині ХХ ст. Їх поява, як слушно відзначає автор, є результатом відновлення меморіальної традиції, що сягає своїм корінням меморіальних збірок на честь професорів Імператорського Харківського університету. Опрацювавши 615 «меморіальних есе» автор зважено розмірковує щодо наявності/відсутності визначеної університетської стратегії з «формування меморіального дискурсу», робить вдалу спробу з'ясувати спонукальні мотиви авторів есе та осіб, що взяли на себе працю підготовки видань до друку. Уважне опрацювання практично всіх надрукованих меморіальних збірок, можливість особистого спостереження за організацією видання окремих з них, дали підстави для авторської тези про відсутність чіткої загальноуніверситетської меморіальної політики.

Протягом останніх десятиліть надзвичайної популярності набувають усно історичні проекти. Значного поширення використання інструментарію усної історії набуває і під час створення джерел мемуарного характеру. У зв'язку з цим природним є наявність в рецензованому дисертаційному дослідженні четвертого розділу «Усні спогади з історії Харківського університету другої половини ХХ ст.». Очевидно, що джерела, досліджені в цій частині роботи мають для автора особливе значення, адже вона особисто долучилася до їх створення в якості інтерв'юєра. Персональне «занурення» в джерела створило умови для вивчення соціальних та гендерних аспектів

університетського буття тих часів, дало змогу висвітлити громадянські та дозвіллеві практики студентів та викладачів, додати фактів корисних для вивчення студентської субкультури другої половини ХХ ст.

Варто зупинитися на додатках до роботи. Не рідко вони сприймаються як бажаний, але другорядний елемент дисертації. Натомість, в рецензованому дослідженні в додатках вміщено оригінальні результати ретельних авторських пошуків та підрахунків. Ця частина дисертації О.І. Красько є змістовною та доречною, такою, що, з одного боку, дозволила не переобтяжувати основний текст зайвим фактографічним матеріалом та вимушеними повторами, з іншого, дала змогу зацікавленому читачеві отримати всю необхідну додаткову інформацію про осіб, які згадуються в роботі. Окремо відзначимо, що значний обсяг особисто зібраних біографічних відомостей про викладачів і співробітників Харківського університету відкриває перед О.І. Красько і перспективи просопографічних досліджень з історії вищої освіти.

Автореферат дисертації відповідає чинним вимогам і повною мірою відображає структуру, основні положення та результати дисертаційного дослідження. Матеріали дисертації належним чином апробовані під час виступів на конференціях та висвітлені в необхідній кількості публікацій у науковій періодиці не лише Харкова, але й Запоріжжя, Києва, Любліна.

Разом з тим, не применшуючи значення проведеної О.І. Красько роботи, вважаємо за потрібне привернути увагу до наступних дискусійних положень та зауважень.

1. В другій половині ХХ - на початку ХХІ ст. м. Харків, це – один з провідних освітніх та наукових центрів країни. В свою чергу, одним з провідних ВНЗ регіону був і залишається Харківський університет. Вочевидь сприйнявши ці тези як аксіоматичні, дослідниця не стала окремої уваги приділяти місцю Університету в освітньому середовищі Харкова та ролі закладу в підготовці кадрів, в тому числі, і для інших ВНЗ міста. Проте, принаймні побіжна характеристика історичного контексту функціонування Університету в конкретні періоди його історії лише посилює дослідження.

2. У висновках, або в тексті четвертого розділу автору дисертації варто було згадати про ті можливості, які відкриває перед дослідником мемуарної спадщини використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Вже існуючі інтернет-платформи можуть стати в нагоді під час пошуку та встановлення комунікації з потенційними авторами спогадів, редагування текстів, а також для доповнення їх ілюстративним матеріалом. Приклади подібного використання ІКТ не поодинокі і варті уваги. Завдячуючи інтернет-технологіям зібрані та оприлюднені збірки спогадів співробітників та випускників низки колишніх вищих військових навчальних закладів м. Харкова, зокрема Військової інженерної радіотехнічної академії ППО, Харківського вищого військового командно-інженерного училища, тощо. Тож, автор могла би окремо зупинитися на доречності їх використання якщо не в даному, то у перспективних власних дослідженнях.

3. На с. 86 автор відзначає, що: «Історичний та філологічний факультети дають майже рівну кількість спогадів – 11 та 7 відповідно». Очевидно, що різниця у півтори рази між наведеними показниками не може бути охарактеризована як «майже рівна».

4. Як і будь-яка велика за обсягом друкована праця, рецензована дисертація не позбавлена окремих фактичних помилок та одруків. Так, наприклад, неодноразово згаданий в тексті дисертації професор історичного факультету Олександр Омелянович Кучер, в кількох випадках (с.119, с.121-122) подається в роботі із помилковим другим ініціалом як «О.М. Кучер».

5. На с. 86-87 О.І. Красько розподіляє авторів спогадів на кілька груп за таким критерієм як «соціальне становище». До першої групи вона відносить авторів-викладачів Університету, а до другої – авторів-викладачів інших ВНЗ міста. При цьому, як в першій, так і в другій групі присутні особи, які не лише займалися науково-педагогічною діяльністю, але й обіймали значні адміністративні посади. Враховуючи, що «соціальне становище» викладачів ВНЗ м. Харкова принципово не відрізнялося в залежності від назви закладу, в даному випадку цей розподіл є дещо штучним і не коректним.

6. Згадуючи про меморіальну збірку на честь В.О. Латишевої, дослідниця, наводить думки С.І. Посохова та С.М. Куделка про те, що публікація цього видання є результатом зусиль О.П. Мартем'янова. Одночасно, залишилася поза межами роботи інформація щодо того, а якою з цього приводу є позиція особисто Олексія Павловича Мартем'янова – діючого викладача історичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна.

7. На с. 121-122 автор двічі і цілком справедливо відзначає, що ініціаторами й упорядниками меморіальних збірок на честь Б.К. Мигалья та О.О. Кучера були не співробітники Університету. Проте, особи про яких йде мова: В.В. Сичова, С.Є. Євсєєв, М.С. Лисенко, це працюючі викладачі ВНЗ нашого міста, тож автор могла би з'ясувати в них за допомогою інтерв'ю не лише мотиваційну складову, але й деталі підготовки збірок і, до речі, роль вже існуючої на той час на історичному факультеті меморіальної серії. У випадку із О.О. Кучером це має особливе значення, адже колишній професор Університету, починаючи з 1996р. і до смерті у 2012р. мешкав в Ізраїлі. Втім, це зауваження є скоріше побажанням, виконання якого не буде складним під час підготовки видання рецензованої дисертації вже у вигляді монографії.

8. Окремі думки, наведені О.І. Красько в тексті четвертого розділу, потребують більшої аргументованості. Зокрема це стосується твердження про «спрошення ціннісного попиту тогочасної молоді» (с. 169). При цьому автор ані розкриває поняття «ціннісний попит», ані відзначає чітко хронологічні межі власне «тогочасності».

9. На с. 189 автор, використовуючи множину, оперує такими висловами як «більшість респондентів», «кільком професійним історикам», хоча посилається лише на одне інтерв'ю з однією особою.

Проте, вищенаведені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи і жодним чином не применшують значення проведеного О.І. Красько дослідження. Відзначимо, що дисертація має неабияке практичне значення, адже величезний фактичний матеріал,

зібраний автором, стане в нагоді не лише під час здійснення суто викладацької та наукової роботи. Непересічне значення отримані відомості матимуть і при розробці промо-заходів, проведенні профорієнтаційної діяльності, адже, як переконливо доводить автор, Харківський університет був і залишається одним з головних осередків наукового, освітнього та культурного життя регіону саме завдячуючи своєму головному капіталу – високопрофесійним та відданим альма-матер особистостям.

Таким чином, дисертація О.І. Красько «Джерела мемуарного характеру другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. з історії Харківського університету», подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, що містить достовірні наукові положення і відповідає пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013р. (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

Офіційний опонент: кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики
Харківського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України

А.В. Меляков

Підпис Мелькова
(П.І.Б.)
завірено
начальник загального
відділу Байчук

Байчук